

Elżbieta M. Kłosińska*

(Rec.) Sylwester Czopek, Jarosław Bronowicki, Joanna Podgórska-Czopek, *Zamiechów, stan. 18 – wielokulturowe stanowisko na Przedgórzu Rzeszowskim (= Via Archaeologica Ressoviensia 8)*. Rzeszów: Oficyna Wydawnicza „Zimowit” 2015, 264 stron, 179 rycin i 29 tabel.

Wnaukowym środowisku archeologicznym Rzeszowa powstało kolejne, bardzo obszerne opracowanie materiałów, pochodzących z przedinwestycyjnych, archeologicznych badań wykopaliskowych. Prace wyprzedzające, wykonywane przed budową znaczących inwestycji drogowych (autostrada A-4, obwodnice miast) pozwoliły archeologom na szerokie spojrzenie na substancję kulturową Podkarpacia i otworzyły nowe możliwości w zakresie obserwacji form osadnictwa i zwyczajów sepulkralnych ludności zamieszkującej ten teren od pradziejów po czasy nowożytne. Szerokopłaszczyznowa prospekcja badawcza stanowisk spowodowała znaczny napływ danych, co otworzyło przed archeologami szerszą perspektywę, dało możliwość większej swobody w ocenie źródeł i podejmowania wnikliwych wniosków. Tak było i tym razem. Na stanowisku 18 w Zamiechowie w powiecie jarosławskim przebadano ponad 306 arów powierzchni, odkrywając 634 obiekty nieruchome. W obiektach oraz poza nimi wystąpił liczny materiał ruchomy, m.in. w postaci ceramiki, przedmiotów z metalu, kamienia, kości i szkła. Zabytki te reprezentowały szeroki przedział czasowy: od neolitu, poprzez wczesną i późniejszą epokę brązu, wczesną epokę żelaza, okres wpływów rzymskich, okres wczesnosłowiański, aż po czasy nowożytne.

Opracowanie pt. *Zamiechów, stan. 18 – wielokulturowe stanowisko na Przedgórzu Rzeszowskim* wyszło spod pióra trzech Autorów – Sylwestra Czopka, Jarosława Bronowickiego i Joanny Podgórskiej-Czopek. Należy zaznaczyć, iż największy udział w powstaniu tego dzieła miał ten pierwszy Autor. Licząca ponad 260 stron praca została podzielona na dziewięć części. Zawierała

również nienumerowaną, obszerną bibliografię (*Wykaz cytowanej literatury*). Pracy towarzyszyły też trzy aneksy: *Badania archeozoologiczne szczątków kostnych z miejscowości Zamiechów, stan. 18, pow. jarosławski*, pióra Daniela Makowieckiego, Marzeny Makowieckiej i Mirosławy Zabilskiej-Kunek, *Wyniki szczegółowych badań zwierzęcych szczątków kostnych z obiektu 615 oraz narzędzi wykonanych z kości zwierzęcych ze stanowiska 18 w miejscowości Zamiechów, pow. jarosławski*, pióra Mirosławy Zabilskiej-Kunek oraz *Weryfikacyjna analiza antropologiczna inhumowanych szczątków kostnych ze stanowiska nr 18 w Zamiechowie, pow. jarosławski*, autorstwa Joanny Rogóż. Lektura podstawowej części dzieła oraz towarzyszących mu aneksów przekonuje o wysokich kompetencjach Autorów nie tylko w kwestiach merytorycznych, ale też w zakresie poprawności językowej i umiejętności w przygotowaniu i zilustrowaniu tekstu naukowego. Warto dodać, że jest to kolejna „rzeszowska”, archeologiczna książka naukowa, którą czyta się z przyjemnością, a lektura zapada w pamięć. Jest to dzieło atrakcyjne wizualnie. Zwraca uwagę bardzo wysoki poziom techniczny przygotowania materiału ilustracyjnego; w pracy zamieszczono liczne ryciny (fotografie stanowiska, obiektów i zabytków, tablice rysunkowe) oraz tabele. Rzeszowski ośrodek archeologiczny od lat dba o wysoki poziom swoich publikacji.

Opracowanie otwierają *Zagadnienia wstępne* (1), gdzie stanowisko zostało zlokalizowane na podkładzie mapy topograficznej z uwzględnieniem linii rozgraniczającej pas autostrady. Opisano naturalne warunki przyrodnicze panujące w rejonie stanowiska obecnie i potencjalnie, gdy było ono zasiedlone. Opisano

* Instytut Archeologii UMCS, Plac Marii Curie-Skłodowskiej 4, 20-031 Lublin, e-mail: e-klosinska@o2.pl

metody badań w terenie, słusznie przy tym akcentując różne niedociągnięcia w tym względzie, np. przy metrykowaniu zabytków. Wiele miejsca poświęcono relacjom stratygraficznym obiektów, zaznaczając, że niekiedy mogły być one złożone.

Kolejne rozdziały odnoszą się do poszczególnych faz zasiedlenia stanowiska. Zdecydowanie najsłabiej reprezentowane są ślady z młodszej epoki kamienia i wczesnej epoki brązu. Mówi o tym część opracowania zatytułowana: *Neolit i wczesna epoka brązu* (2). Drobne, niecharakterystyczne fragmenty ceramiczne, przypisywane młodszej epoce kamienia, wystąpiły wyłącznie na złożu wtórnym, na artefakty z wczesnej epoki brązu natrafiono natomiast w kilku obiektach, w warstwie kulturowej oraz na złożu wtórnym. Źródła te odzwierciedlały osadnictwo ludności kultury mierzanowickiej, jak przypuszczają Autorzy – dwufazowe.

Zdecydowanie największą ilość źródeł na tym stanowisku można przypisać tarnobrzeskiej kulturze łużyckiej, a kolejny rozdział *Późna epoka brązu i wczesna epoka żelaza* (3) jest zasadniczym trzonem opracowania. Po drobiazgowym opisanu obiektów i ich zawartości, a także po obszernej analizie wszelkiego rodzaju źródeł, przedstawiono bardzo interesującą koncepcję sposobu zagospodarowania osady. Zwrócono uwagę na istnienie struktur przestrzennych, które mogły być zagrodami, złożonymi z budowli mieszkalnych (nieuchwytnych) i towarzyszących im obiektów gospodarczych i zasobowych. Przy rekonstrukcji takich struktur wykorzystano autorskie, wprowadzone do obiegu naukowego, metody i ustalenia. Szacunkowa wielkość zagrody mogła wynosić około 170 m². Wydzielono dwa horyzonty użytkowania osady, co pokazują daty radiowęglowe oraz sama ceramika. Osada funkcjonowała prawdopodobnie przez 400 lat od przełomu 10 i 9 stulecia po wiek 5 p.n.e. Zauważono, że z biegiem czasu osada przesunęła się w wyższe partie stoku. Można zasugerować Autorowi tej konkluzji, że przyczyną tego mogły być zmiany klimatyczne.

Stosunkowo bogato reprezentowany na stanowisku 18 w Zamiechowie jest okres wpływów rzymskich, co odzwierciedla kolejny rozdział opracowania *Okres rzymski* (4). W rozdziale wyszczególniono obiekty nieruchome (jamy i groby szkieletowe) z zawartością i opisano materiały z warstwy kulturowej. Na podstawie drobiazgowej analizy źródeł, a także w oparciu o ustalenia radiowęglowe przedstawiono wniosek o dwóch etapach użytkowania stanowiska w okresie rzymskim.

Pewien kłopot sprawił Autorom opracowania obiekt nr 615, osadowy, zawierający kości dziewięciu osób (zachowane/zdeponowane w stopniu kompletnym i niekompletnym). Poświęcono mu osobny rozdział

opracowania pt. *Obiekt 615 i problem pozostałości kości ludzkich* (5). Datowanie zawartości kulturowej obiektu oraz daty radiowęglowe wykonane z kości nie wykazały jednoznacznie, kiedy ten obiekt powstał. Na podstawie analogii spoza łuku Karpat Autorzy przedstawili dyskusyjną teorię o powiązaniach obiektu 615 z trackim kręgiem kulturowym we wczesnej epoce żelaza.

Interesujące materiały pozyskano z okresu wczesnego średniowiecza. Reprezentują go niezwykle wyraziste, wczesnosłowiańskie budynki mieszkalne. Obiektom tym oraz ich zawartości poświęcono kolejną część opracowania: *Wczesne średniowiecze – okres wczesnosłowiański* (6). Sześć chat, o stosunkowo ujednoczonych powierzchniach mieszkalnych, zawierało wewnątrz urządzenia ogniowe oraz m.in. ceramikę i relikty polepiania ścian. Obiekty te pochodziły z VI i VII stulecia, a osada miała formę liniową, równoległą do doliny cieku. Warto zaznaczyć, że osadę wczesnosłowiańską w Zamiechowie przebadano w całości.

W całości przebadano także zagrodę nowożytną, która mogła egzystować nawet w drugiej połowie XIX wieku. Analizę obiektów tworzących zagrodę oraz ich zawartości przeprowadzono w kolejnym rozdziale: *Okres nowożytny* (7). Z obiektów wyodrębniono nie tylko ceramikę (w tym glazurowaną), ale też zabytki żelazne, szklane oraz fragmenty kafli. Szczególnym i niespotykanym odkryciem są dwa równoległe rowy, umieszczone prawdopodobnie po obu stronach drogi, wiodącej do zagrody.

Wiele miejsca poświęcono także innym obiektom z tego stanowiska, nie posiadającym zawartości kulturowej: *Źródła nieokreślone* (8). Niektóre z nich na podstawie analogii z innych stanowisk można by zaliczyć do tzw. obiektów rowkowych, spotykanych na stanowiskach osadowych tarnobrzeskiej kultury łużyckiej. Liczne ślady słupów bez zawartości kulturowej nie mogą natomiast liczyć na przybliżoną interpretację. Można tylko zakładać, że obiekty nieokreślone „współgrają” z fazami osadniczymi wyróżnionymi na stanowisku.

Opracowanie wieńczy związły rozdział: *Podsumowanie* (9), w którym zarysowano dynamikę zasiedlenia terenu stanowiska 18 w Zamiechowie. Wynika z niego, że najintensywniejsze ślady obecności pozostawiła tu ludność kultury łużyckiej. Zasięg osadnictwa był wówczas bardzo rozległy. Bardzo klarownie przedstawia się natomiast kształt osady wczesnosłowiańskiej i zagrody nowożytnej. Warto się może zastanowić, czy w pamięci zbiorowej obecnych mieszkańców Zamiechowa i okolic nie przechowała się jakaś informacja o tej ostatniej.

We wspomnianych wyżej aneksach do opracowania znalazły się bardzo interesujące informacje na temat

wykorzystywania zwierząt hodowlanych i dzikich przez ludność zamieszkującą omawiane stanowisko. Z danych tych wynika, że największy w tym udział miała ludność tarnobrzeskiej kultury lużyckiej. Resztki pokonsumpcyjne są najliczniejsze w grupie bydła i trzody chlewnej, a stosunkowo liczne szczątki konia świadczą, zdaniem Autorów, o wpływach ze strony kultur stepowych. Nie sposób się z tą konkluzją nie zgodzić. Nie dziwi również obecność ludzkich szczątków w materiałach osadowych tego czasu.

Opracowanie pt. *Zamiechów, stan. 18 – wielokulturowe stanowisko na Przedgórzu Rzeszowskim* należy uznać

za kolejny kamień milowy w naukowym rozpoznawaniu i rekonstruowaniu dziejów Podkarpacia. To znaczące osiągnięcie badawcze, wchodzące na stałe do kanonu czytanej i cytowanej literatury archeologicznej. Nie mogłoby powstać bez środków pochodzących z wielkich inwestycji drogowych, ale też bez zaangażowania lokalnego środowiska naukowego. Warto zaznaczyć, że rzeszowski archeologiczny ośrodek naukowy od lat stara się regularnie publikować wyniki badań na inwestycjach drogowych. Wiele w tym determinacji pracowników instytucji archeologicznych Rzeszowa, a zwłaszcza prof. dr. hab. Sylwestra Czopka.